

Metody a techniky sociálního výzkumu

Mgr. Andrea Preissová Krejčí, Ph. D.

Co nás čeká?

- Způsob zakončení: zápočet
- Kreditů: 5
- Rozsah: 1/1/0 h 1/1/0. 5 kr. Ukončení: z.
- Požadavky na studenta: PaedDr. Milan Kubiátko, PhD.
 - Studium doporučené literatury.
 - **Úspěšně splnit test.**
 - *Vypracovat vlastní odborný text mající formální náležitosti včetně bibliografické citace v rozsahu min. cca 5 stran formátu A4 na vybrané téma. (alternace neúspěchu při testu)*

Literatura

Literatura základní:

PREISSOVÁ KREJČÍ, A. Metodologie výzkumu v sociálních vědách. Opava 2022. On-line / eLearning SU.

JANÁK, D. Vybrané metody výzkumu. Opava 2018. On-line / eLearning SU.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha, 2005.

ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĎOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

GULOVÁ, L., ŠÍP, R. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. ISBN: 978-80-247-4368-4.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

Literatura

Doporučená literatura:

HENDL, Jan. *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Páté, rozšířené vydání. Praha: Portál, 2015. 734 stran. ISBN 978-80-262-0981-2. ISBN 978-80-247-5326-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

PAVLÁSEK, Michal, NOSKOVÁ, Jana *Když výzkum, tak kvalitativní*, Brno 2013.
SOUKUP, Martin *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*, Praha 2014.

Kvalitativní a kvantitativní výzkum

- **Empirický výzkum** vychází z předpokladu, že přijmeme zkušenost za základ či zdroj znalostí o tomto světě. Na základě pozorování a smyslového vnímání vytváříme empirická, tedy zkušenostní, data o tomto světě, takto získané informace dále analyzujeme a třídíme, abychom je nově uspořádali v našem poznání.
- Tento přístup k poznání přivádí do moderní vědy pozitivismus 19. století.

Pozitivismus

- Pozitivismus dělíme dle původu jeho primárních zastánců:
 - a) francouzský pozitivismus - Auguste Comte
 - b) anglický pozitivismus - John Stuart Mill, (Herbert Spencer)
- Fakta lze pořádat na základě následnosti a podobnosti. Způsob tohoto pořádání může být dvojí: buď empirické (prostřednictvím experimentálního pozorování), nebo logické (za pomoci kontrolovaného vyvozování souvislostí)

Novopozitivismus

- Novopozitivismus přichází s myšlenkou, že třídění, uchovávání a předávání poznatků o světě se děje jen prostřednictvím jazyka. Pravidla vědeckého myšlení jsou primárně vždy pravidly vědeckého vyjadřování. Logice myšlení tak musí odpovídat logika jazyka. Filosofie tak má sloužit pouze k analýze vědeckého jazyka.

Indukce a dedukce

■ Indukce

- induktivní závěr může být pouze pravděpodobný
- induktivní závěr platí podmíněně, protože musíme počítat s případy, kdy bude korigován novým jevem, členem posloupnosti, atd.
- indukce se opírá o empirii, spoléhá na KAUZALITA = souvislost příčin a následků.

■ Dedukce

- dedukce je opačný opačný postup
- dedukce je postup od obecného k jedinečnému
- dedukce je postup od předem přijatého axiómu = předpokladu k jeho zvláštním projevům
- dedukce není závislá na zkušenosti
- deduktivní postup volí logika (všechny logické důkazy) a matematika.

Co je věda a vědecké poznání?

- **Věda je to, co za vědu považují vědci v daném oboru.**
- **Paradigma** je klíčovým pojmem Kuhnova pojetí vývoje vědy. Je představováno obecnou vědeckou teorií nebo systémem teorií, které v dané historické situaci určují způsob řešení vědeckých problémů. Obecně je paradigma „způsobem vidění světa“ pozorovatelem – vědcem, je to celek jeho poznatků a s nimi spjatých vědeckých postupů, které si vědec osvojil a které uplatňuje v praxi. **Vývoj vědy je obecně paradigmatický.**

Jak napsat a obhájit diplomovou práci?

- Jak napsat a obhájit kvalitní diplomovou práci (Iva Zadražilová) – YouTube

Kvantitativní a kvalitativní data

V empirickém výzkumu rozlišujeme dva hlavní typy dat:

- **kvantitativní data, často v číselné podobě**
- **kvalitativní data, často v podobě textu, nemají číselné hodnoty.**
- Podle povahy zkoumaných dat tedy rozlišujeme mezi kvalitativním výzkumem a kvantitativním výzkumem, při výzkumu však můžeme oba dva výzkumné designy či strategie kombinovat, pak hovoříme o tzv. smíšeném výzkumu. –

Vztah mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem (K. Vlčková. Základy p
metodologie)

	kvantitativní výzkum	kvalitativní výzkum
filozofický zdroj	pozitivismus	fenomenologie, antropologie, hermeneutika
cíl	získání objektivního důkazu, ověření teorie/ hypotéz	porozumění chování lidí v přirozeném prostředí
charakter	objektivní	subjektivní
vztah k teorii	potvrzení či vyvrácení teorie	tvorba teorie
myšlenkový postup	dedukce	indukce
východisko/ začátek výzkumu	vychází z teorie a hypotéz	začíná vstupem do terénu
plánování výzkumu	pečlivě se připravuje na začátku, písemný projekt podle dané struktury	plán vzniká v průběhu práce, mohou se měnit zkoumané otázky, a metody => je pružnější
průběh výzkumu	plánovitě ověřuje hypotézy, zjišťuje kauzální vztahy	shromažďuje obrovské množství údajů o konkrétním chování lidí a o jeho kontextu, zaznamenává se a interpretuje, v průběhu výzkumu se vynořují hypotézy
počet zkoumaných	reprezentativní vzorek, velké množství (většinou)	žák, třída, škola

osob		
techniky, metody	experiment (manipulace s proměnnými), dotazník, testy, standardizované pozorování aj.	dlouhodobý terénní výzkum, pozorování s různou mírou zúčastněnosti, spolupráce výzkumníka s informanty při sběru údajů, bez zasahování do dějů
zpracování dat	kvantitativní, počítačové, statistické, interpretace dat	kvalitativní kódování, analýza, interpretace
spolehlivosti výsledků	zajišťuje se standardními postupy, zjišťuje se statisticky (validita, reliabilita); výzkum lze zopakovat	problematická - výsledky jsou subjektivní; zajištění pomocí <i>triangulace dat</i> , metod, výzkumníků, teorie (interpretace údajů několika výzkumníky, porovnání podobných výzkumů, podobných jedinců v podobném kontextu, použití více metod, schválením závěrečné zprávy účastníky)
výsledky podoba závěrečné zprávy	zobecnění výsledků na populaci, zjištění zákonitostí; stručná, výstižná výzkumná zpráva, dle zažité struktury: 1/ výzkumný problém, 2/ metodologie, 3/ analýza dat, 4/ diskuse výsledků	vysvětlování chování lidí v určitém kontextu; detailní, interpretativní či jen deskriptivní zpráva, hluboké vyprávění
platnost výsledků	snaha o platnost pro celou populaci	platnost pro danou třídu, žáka, školu
význam	predikce, zákonitosti	deskripce, porozumění, smysl

Odkazy:

- [Vybrané kapitoly z metodologie \(muni.cz\)](#)
- [Použitá literatura \(muni.cz\)](#)
- Psaní prací na zakázku:
 - [DIPLOMKA NA ZAKÁZKU - PODVOD JMÉNEM GHOSTWRITING – YouTube](#)

METODY VÝZKUMU

Výzkum ve společenských vědách má řešit určitý problém na základě shromážděných faktů. Většina výzkumů proto pracuje s teoreticky podloženými výchozími předpoklady v podobě hypotéz, jež musí být formulovány tak, aby umožňovaly sběr dat a jejich analýzu.

A) kvantitativní metoda výzkumu

- hypotéza
- výzkumné otázky
- Metoda / technika sběru dat – dotazník, empirické šetření (měření, atd.)
- pilotáž
- sběr dat
- statistické zpracování, analýza a interpretace dat
- potvrzení či vyvrácení primární hypotézy (verifikace či falzifikace)
- **zobecnění** výsledků výzkumu

B) kvalitativní metoda výzkumu

- předpoklad
- výzkumné otázky
- metoda / technika sběru dat – řízený rozhovor, zúčastněné pozorování, nezúčastněné pozorování, studium osobních dokumentů, bibliografií, aj.
- analýza a interpretace dat
- **interpretace** výsledků výzkumu

Opakování

- https://www.youtube.com/watch?v=k4ewG_ELLyo
- https://www.youtube.com/watch?v=8SWBU_i6A2w

Výběr výzkumného problému, formulace výzkumných otázek, formulace hypotéz

- Výzkum začíná primárně tím, že na základě kontextu znalostí o dané problematice, ať již vzešlém z teorie nebo každodenní zkušenosti, si volíme předmět výzkumného zájmu.
- Významným faktorem ve vymezení výzkumného problému je jeho zařazení do kontextu vědeckého poznání daného oboru. Toho nejspíše dosáhneme analýzou dostupné literatury.

Explorativní a explanační

- V naší studijní opoře / přednášce se při vysvětlování metod a technik výzkumu v sociálních vědách bude vždy jednat o **empirický a aplikovaný výzkum**. Jeho funkce jsou **především explorativní a explanační**. Explorativní funkce znamená, že je to **výzkum zaměřený na prozkoumání určitého úseku reality**. Explanační funkce znamená, že je to **výzkum generující objasňování reality**.

Mezi nejčastější nedostatky při formulaci výzkumného problému patří:

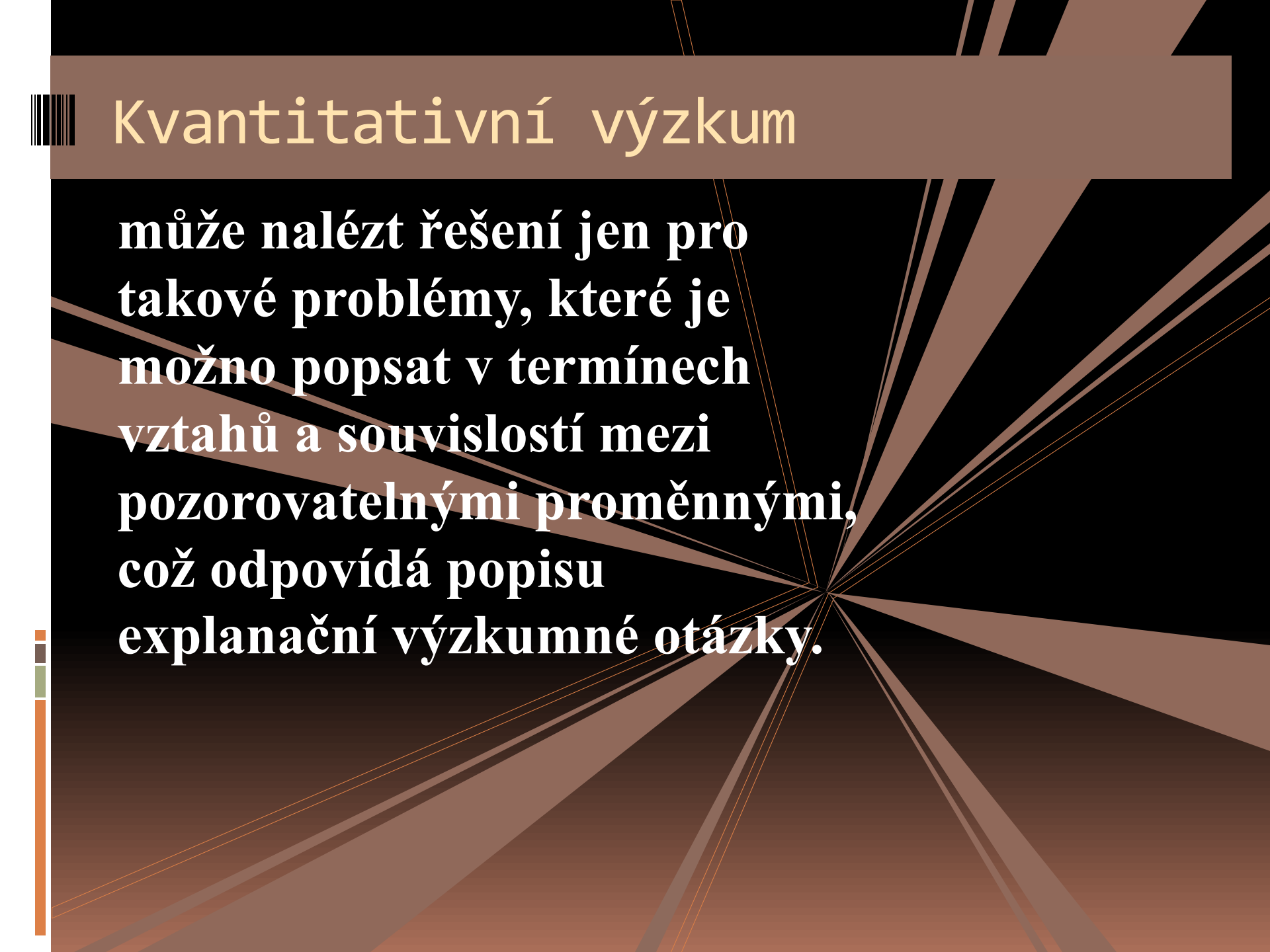
- příliš široké a obecné vymezení problému,
- výzkumný problém je triviální a očekává jen odpověď ano či ne,
- jeho zkoumání neprohlubuje poznání problematiky a nepřináší nic nového.

Formulace výzkumných otázek

- Výzkumné otázky napomáhají „přeložit“ výzkumný problém do zkoumatelné podoby.
- Nejčastější typy otázek:
 - **Popisné otázky** směřují k popisu věcí, jevů či proměn zkoumané reality v časovém a prostorovém umístění, jsou tedy typické pro deskripce (např. otázky *Co? Kolik? Do jaké míry?*).
 - **Explanační otázky** vedou k vysvětlení zkoumaného problému, zjištění vztahu mezi dvěma či více jevy/proměnnými (např. otázka *Proč?*).
 - **Explorační otázky** jsou takové otázky, jimiž se snažíme identifikovat témata, o kterých toho není moc známo (např. otázka *Jak? Jaké jsou příčiny?*).

Formulace hypotéz

- Zdůrazněme, že hypotézy se týkají pouze kvantitativního výzkumu. Disman (2008, 76) píše, že kvantitativní výzkum není nic jiného než testování hypotéz. Co si pod hypotézou vůbec představit?
- **Hypotéza je očekávání o charakteru věci vyvozené z teorie (Disman, 2008, 78).**
- Hypotézy nám umožňují přeformulovat výzkumný problém do jazyka výzkumu.

Kvantitativní výzkum

**může nalézt řešení jen pro
takové problémy, které je
možno popsat v termínech
vztahů a souvislostí mezi
pozorovatelnými proměnnými,
což odpovídá popisu
explanační výzkumné otázky.**

Proměnné

- představují logicky uspořádané charakteristiky/vlastnosti zkoumaných jednotek (např. pohlaví, postavení na trhu práce, nejvyšší dosažené vzdělání aj.). Složité vlastnosti lidí jsou pomocí nich převáděny na relativně jednoduchý soubor informací. Člověk se pak jeví jako statistická jednotka (nositel statistické informace), jako nositel těchto proměnných, lépe řečeno jako nositel určitých vlastností uvnitř daných proměnných (Mareš, Rabušic, Soukup, 2015, 34).
- **Úkol: seznamte se s druhy proměnných. Viz text opor s. 25**
- Při hledání souvislosti mezi jevy/proměnnými začínáme určením jejich vztahu, tj. rozhodujeme, co je příčinou a co následkem. Proměnná reprezentující v naší hypotéze příčinu je **nezávisle proměnná**, zatímco proměnná reprezentující uvažovaný následek je **závisle proměnná**.

Operacionalizace

- „Operacionalizace znamená přesný návrh procesu měření jednotlivých teoretických konstruktů použitých v teoretických úvahách a při formulaci výzkumných cílů a výzkumných otázek“ (Hendl, Remr, 2017, 57).
- V operační definici je koncept vyjádřen popisem operací, kterými bude měřen. V sociálních vědách si navíc musíme často vypomáhat tzv. **indikátory (ukazateli)** vlastností, neboť nejsme s to je měřit přímo.

-
- Cíle výzkumu mohou být diagnostické, deskriptivní, explanační, explorační či sociotechnické.
-

Jak se vyrábí sociologická znalost?

(autor: Miroslav Disman, Karolinum 2008, 5.vydání)

- *„Absolutní znalost neexistuje. Každá informace je neúplná. Musíme k ní přistupovat pokorně.“*
 - Jacob Bronowski: Vzestup člověka

Technické aspekty sběru informací

Opory odborného textu

Odborný text vytváříme na základě:

- Odborné literatury – **kontextualita / konceptualizace**
- Metody a techniky sociálního výzkumu - Konceptualizace - YouTube
- Vlastního výzkumu
 - Dotazníkové šetření, standardizovaný rozhovor (kvantitativní výzkum)
 - Rozhovory, diskuse na téma (kvalitativní výzkum)
 - Pozorování (zúčastněné – kvalitativní)
 - Analýza dokumentů (novin, časopisů)

Výzkum je proces

- Formulují cíl
- Zvolím způsob výzkumného šetření
- Vytvořím výzkumný nástroj (např. dotazník)
- Realizují sběr dat
- Výzkum vyhodnotím
- Interpretují výsledky výzkumu

Požadavky kvality

- Nezájatost – nechci prokázat své přesvědčení
- Objektivita – objektivitu určuje nástroj výzkumu
- Kontrolovatelnost - prokazují, jak jsem postupoval
- Exaktnost - přesně formuluji pojmy, které užívám
- Diferencovanost - uvádím, za jakých okolností moje výsledky platí

Základní a výběrový soubor

Pojmem **základní soubor** rozumíme všechny prvky (osoby, situace) patřící do skupiny, kterou zkoumáme.

Výběrovým souborem (výběrem, vzorkem) rozumíme určitou část prvků vybranou ze základního souboru, která základní soubor zastupuje (reprezentuje).

Základní a výběrový soubor

- Typickým příkladem studia celé populace je pravidelné sčítání lidu.
- Ideálem je získat takový výběrový soubor, který věrně odráží charakteristiky populace. Jinými slovy, jde o to, aby vlastnosti námi vybraného vzorku byly, pokud možno, stejné jako vlastnosti celé skupiny (lidí nebo situací), kterou zkoumáme.

Reprezentativnost

- Výběrový soubor má strukturu analogickou struktuře cílové populace – z hlediska známých i neznámých charakteristik jeho prvků, což ovšem zajistí jen jejich pravděpodobnostní (náhodný) výběr.
- Výsledky v něm zjištěné proto mohou být zobecněny na cílovou populaci. Co platí ve výběrovém souboru, platí i v cílové populaci. Tím si ale nikdy nemůžeme být zcela jisti.
- Jak velký by tedy měl být výběrový soubor? V podmínkách našeho výzkumu se můžeme řídit pravidlem, že čím větší, tím lepší. S rostoucí velikostí vzorku se totiž snižuje velikost výběrové chyby, čímž získáváme přesnější výsledky ve vztahu k populačním parametrům.
- „Praxe ukazuje, že počet 1000–2000 jednotek je obvykle dost velký na to, aby přinesl adekvátní informaci o jakékoliv populaci. [...] A jaká je minimální velikost výběrového souboru? Na tuto otázku neexistuje jasná odpověď. Naše zkušenost říká (a je podepřena jinými), že 300 jednotek by mohlo bývá adekvátní, ovšem 500 je lepší a 1000 je ještě lepší“

Saturace vzorku

- Prostudujte si kap. 3.2 Velikost výběru ve vaší studijní opoře a seznamte se také s 3.3 Druhy výběru.
 - Odpovězte na kontrolní otázky, abyste si ověřili, že studované problematice rozumíte.
-

METODY KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU: DOTAZNÍK A STANDARDIZOVANÝ ROZHOVOR

Dotazník, nebo rozhovor?

Srovnání vlastností
standardizovaného
rozhovoru a dotazníku

Tabulka 1

Rozhovor	Dotazník
Velice pracná a nákladná technika sběru informací.	Vysoce efektivní technika, která může postihnout veliký počet jedinců při relativně malých nákladech.
Rozhovor je časově velice náročný. Získat informace v rámci určitého časového limitu může být velice nákladné a často i nemožné.	Dotazník umožňuje poměrně snadno získat informace od velkého počtu jedinců v poměrně krátkém čase a s poměrně malým nákladem.
Rozhovor vyžaduje spolupráci dosti velkého počtu alespoň částečně vyškolených tazatelů v terénu.	Spolupracovníci v terénu jsou nezbytní jen někdy (při použití osobně rozdělovaných a sbíraných dotazníků). Požadavky na jejich zaškolení jsou nízké.
Výzkum na prostorově rozptýleném vzorku je nákladný.	Náklady šetření na rozptýleném vzorku jsou relativně nízké.
Anonymita výzkumu je pro respondenty málo přesvědčivá.	Anonymita je relativně přesvědčivá.
Rozdíly mezi tazateli a rozdíly v jejich chování mohou vyvolat „interviewer bias“.	Formální shodnost podnětové situace je vysoká; „interviewer bias“ je prakticky vyloučen.
Rozhovor klade menší nároky na iniciativu respondenta, pro respondenta je obtížnější vynechat odpovědi na některé otázky.	Dotazník klade vysoké nároky na ochotu dotazovaného, je snadné „přeskočit“ otázky nebo neodpovědět vůbec.
V rozhovoru je téměř jisté, že dotazovaná osoba je ta, která byla vybrána do vzorku.	U dotazníku je možné, že otázky byly zodpovězeny jiným členem rodiny, či, a to nejčastěji, celým rodinným týmem.
Proporce úspěšně dokončených rozhovorů je podstatně vyšší než návratnost dotazníku.	Návratnost je velice nízká. S výjimkou některých speciálních případů je tak nízká, že jakákoliv reprezentativnost vzorku je ztracena.

Dotazník

- Kvalifikovaný pokus na malém vzorku zpracovat mínění většinové populace.
- **Při přípravě dotazníku musí být jasno:**
 - Jaký je cíl práce a cíl dotazníkového šetření.
 - Jaké informace chceme získat - které otázky jsou základní.
 - Jaká hlediska jsou důležitá při volbě respondentů - (pohlaví, věk, profese, bydliště, vzdělání atd.)
 - Jak se budou získané údaje vyhodnocovat.

Dotazník

- **Rozhodující pro kvalitu dotazníku je:**
 - Zda otázky směřují k cíli
 - Zda jsou otázky jasné a konkrétní
 - Velikost vzorku
 - Vhodně zvolená cílová skupina/struktura – pohlaví, věk, pracovní aktivita, místo bydliště – počty odpovídající počtům v celé populaci
 - Zda jsou odpovědi anonymní či identifikovatelné
 - Jaký je způsob výzkumu – osobní, telefonický, e-mailem

Forma dotazníku

- **Důvěryhodný dotazník obsahuje:**
 - **Titulní stranu** – název, zastřešující organizace
 - **Úvod** – s jakým výzkumem je spojen
 - **Číslované otázky** – včetně otázek identifikačních
 - **Otázky obsahují instrukce k vyplnění**
 - **Otázky seřazené v logickém sledu**

Otázky o otázkách

- Je tato otázka opravdu nezbytná?
- Měří tato otázka opravdu to, co chceme měřit?
- Bude tato otázka srozumitelná všem respondentům?
- Je respondent vůbec sto poskytnout žádanou informaci?
- Neptá se otázka na dvě různé věci najednou?

Otázka 1) Máte rád mléko a mléčné výrobky?

- ano
- ani rád, ani nerad
- ne

Mám rád jogurt a sýr, nesnáším mléko, co odpovím?

Otázka 2) Bijete někdy své děti?

Vyvolá málo pozitivních odpovědí. Ale kdo neodpoví „ano“ na následující formulaci?

„Někdy se zdá opravdu nezbytné použít při výchově dětí místo domluvy mírný tělesný trest. Řekl byste, že souhlasíte, nebo spíše nesouhlasíte s tímto názorem?“

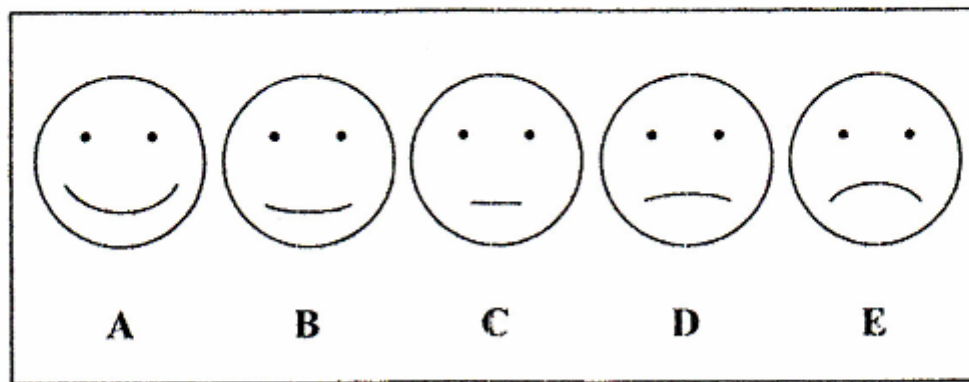
Jak se ptát na to, o čem se nemluví?

- **Otázka 3) Když přemýšlíte o svém zaměstnání, řekl byste, že jste většinou:**
 - velice šťastný
 - spíše šťastný
 - ani nešťastný, ani šťastný
 - spíše nešťastný
 - velice nešťastný

Přetlumočme si tuto otázku do otázky hodnotící manželství, pro kolik lidí může být nepříjemné vyslovit, přiznat si, že jsou ve svém manželství velice nešťastní?

Obrázek 1

Podívejte se, prosím, na následující obrázek. Jsou tu nakresleny tváře, které vyjadřují různé pocity. Pod každou tvář je napsáno písmeno.

- **Otázka 4) Která z těchto tváří odpovídá nejlépe tomu, co pociťujete o svém zaměstnání?**

Je to tvář A, B, C, D nebo E?

- **Otázka 5) A která tomu, co cítíte o svém manželství?**

Obdobně si můžeme pomoci tzv. sémantickým diferenciálem.

Tabulka 2

	1	2	3	4	5	
pomalý						rychlý
vzdělaný						nevzdělaný
líný						pilný
silný						slabý
moudrý						hloupý
sobec						štědrý
přitažlivý						odpuzející
zámožný						chudý

-
- Tento *sémantický diferenciál* byl použit pro výzkum stereotypů o starých lidech.

Otázka 6) k tabulce 2 by mohla znít: Popište svou představu o panu XY (učitelka, 50 let, svobodná) ?

- Obdobně se můžeme ptát na celou sociální skupinu (důchodci, studenti) nebo etnickou skupinu (Romové, Vietnamci), atd.
 - *Sémantický diferenciál* je velice účinným nástrojem pro zjištění toho, jaké stereotypní představy mají lidé o příslušnících jiných sociálních skupin, nástrojem k měření dimenzí předsudků, které máme.
-

Dotazník

■ Typy otázek

▣ **uzavřené otázky**

Když přemýšlíte o svém zaměstnání, řekl byste, že jste většinou

- 1. velice šťastný*
- 2. spíše šťastný*
- 3. ani šťastný, ani nešťastný*
- 4. spíše nešťastný*
- 5. velice nešťastný*

▣ **otázky s odpovědí ano – ne**

Chtěl byste v nejbližší době tří měsíců změnit své zaměstnání?

▣ **otevřené otázky (výjimečně)**

Jak se cítíte ve svém současném zaměstnání?

Dotazník

■ Typy otázek

▫ Projekční otázky

- Pro nepříjemné, znepokojující otázky, kdy se může respondent cítit ohrožen pravdivou odpovědí.

- Projekční otázku formulujeme nepřímou - ptáme se na mínění fiktivních postav, do kterých se dotazovaný projektuje.

- *Doplňte větu:*

Když si vedle Tomáše sedne v autobusu Vietnamec, tak Tomáš vždycky...

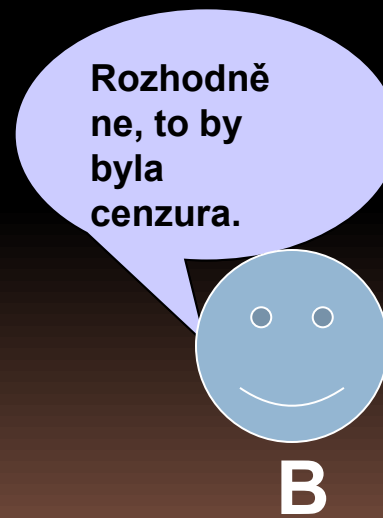
(Jinou technikou je otázka ve tvaru obrázku)

- Projekční otázky je třeba užívat střídavě, jejich validita (vypovídající hodnota) je sporná, ale rozhodně dotazník oživí a učiní jej přitažlivější

Dotazník

■ Projekční otázky

Komu byste dal za pravdu vy? Panu A, nebo panu B? Zaškrtněte A nebo B.

Dotazník – validita otázek

- **Neobsahuje otázka skryté obvinění?** (*Bijete někdy své děti? Raději: Někdy se zdá nezbytné použít při výchově dětí místo domluvy mírný tělesný trest. Souhlasíte, nebo spíše nesouhlasíte s tímto názorem?*)
- **Je výčet odpovědí na uzavřenou otázku úplný?** Dávám respondentovi možnost odpovědět nevím?
- **Není výčet odpovědí na uzavřenou otázku vícehlavý, kdy je každá možnost samostatnou otázkou?**
(Co si myslíte o Romech:
a) nemám je rád c) jsou to zloději
b) jsou diskriminováni d) jsou mi lhostejní)
- **Nevyžaduje otázka nějaké příliš zobecněné údaje?** (Ne: *Kolik knih v průměru přečtete za měsíc?*)
- **Jsou otázky sestaveny v dobrém logickém sledu?** Od obecnějších ke konkrétnějším?

Dotazník – validita otázek

- Na některé sociální jevy se nelze v dotazníku zeptat přímo, ale prostřednictvím indikátorů daného jevu.
 - **Ne:** Jste extrovert nebo introvert?
 - **Ano:** Kolik večerů v týdnu věnujete svým přátelům?
 - **Ne:** Jaký je váš názor na zdražení MHD?
 - **Ano:** Přimělo vás zdražení MHD změnit způsob dopravy do zaměstnání?
 - **Ne:** Je ve vaší třídě šikana?
 - **Ano:** Vyhrožoval ti někdo ze spolužáků?

Já ti to spočítám, aneb statistika věda je!

ZÁKLADNÍ POJMOSLOVÍ

Co je statistika? Viz [Proč je statistika tak důležitá, jak nás obklopuje a bude obklopovat - Úvod do statistiky 1.1 \(youtube.com\)](#)

- SOUVISTOST ČILI KORELACE (regrese, konstanta, variace)
- MĚŘENÍ (pořadové, intervalové, nominální)
- STŘEDNÍ HODNOTY
 - aritmetický průměr
 - medián
 - modus
- SMĚRODATNÁ ODCHYLKA
- REDUKCE OMYLU

-
- **Nominální proměnné** – jména (barva vlasů, rodiště, pohlaví)
 - **Pořadové proměnné** – vlastnosti (vyšší, nižší, lepší), které můžeme uspořádat hierarchicky
 - **Intervalové proměnné** – vlastnosti (vyšší, nižší a o kolik), u nich můžeme porovnat o kolik se liší od jiných proměnných: příjem, věk, počet dětí, atd.

■ STŘEDNÍ HODNOTY PRO TYTO PROMĚNNÉ JSOU RŮZNĚ VALIDNÍ

intervalová data	–	aritmetický průměr
pořadová data	–	medián
nominální data	–	modus

- **Aritmetický průměr**, sečteme pozorované hodnoty a vydělíme je počtem sledovaných jedinců. (např. studenti této třídy čtou průměrně 3 knihy za měsíc)
- **Medián** je ta hodnota, která je právě v prostředku všech pozorování, která jsme seřadili podle jejich velikosti. (např. děti ve třídě o 29 žáčích v řadě za sebou, je to dítě č. 15)
- **Modus** je prostě kategorie s nejvyšší četností. (např. studenti v této třídě mají nejčastěji modré oči)

Užitím nevhodné střední hodnoty k objasnění problému znehodnotíme celý výzkum.

Nejčastějším vyšším typem statistické operace je u intervalových proměnných tzv. ROZPTYL čili VARIABILITA a SMĚRODATNÁ ODCHYLKA.

- Rozptyl poskytuje informaci, jak se pozorování v průměru liší od průměru.
- 1. ANOVA – ANALÝZA ROZPTYLU ([youtube.com](https://www.youtube.com))
- Směrodatná odchylka určuje 68% až 98% hodnot pozorování, čili měří homogennost souboru na základě rozptylu dat od středových hodnot (aritmetického průměru např.) Díky ní např. vytváříme tvrzení typu: „průměrný příjem populace v ČR je 14.100 až 15.600 Kč“, atd.
- Směrodatná odchylka hraje významnou roli pro definování statistické významnosti našich výsledků!!

-
- Jsou odpovědi na otázky jedinou informací, kterou má tazatel zaznamenat?

(meze kvantitativního výzkumu)

Když se sociolog nevtírá...

- akt pozorování:
 - skryté pozorování (etika),
 - zúčastněné pozorování

další techniky kvalitativního výzkumu...

Záznam pozorování - protokol

- Číslo záznamu:
- Datum:
- Objekt pozorování:
- Pozorování při činnosti:
- Zvláštní okolnosti:
- Časový snímek:
 - ▣ 1 – 15 min
 - ▣ 15 – 30 min
 - ▣ 20 – 45 min
- Popis pozorování:
- Pozorovatel

Ten druhý výzkum aneb ten, který hledá porozumění nejen důkazy!

- Reliabilita a validita (ověřitelnost a hodnota)
- Techniky kvalitativního výzkumu:
 - terénní výzkum aneb zúčastněné pozorování
 - nestandardizovaný rozhovor
 - osobní dokumenty
 - mentální mapy
 - polní poznámky
 - a další

METODY VÝZKUMU

Výzkum ve společenských vědách má řešit určitý problém na základě shromážděných faktů. Většina výzkumů proto pracuje s teoreticky podloženými výchozími předpoklady v podobě hypotéz, jež musí být formulovány tak, aby umožňovaly sběr dat a jejich analýzu.

A) kvantitativní metoda výzkumu

- hypotéza
- výzkumné otázky
- Metoda / technika sběru dat – dotazník, empirické šetření (měření, atd.)
- pilotáž
- sběr dat
- statistické zpracování, analýza a interpretace dat
- potvrzení či vyvrácení primární hypotézy (verifikace či falzifikace)
- **zobecnění** výsledků výzkumu

B) kvalitativní metoda výzkumu

- předpoklad
- výzkumné otázky
- metoda / technika sběru dat – řízený rozhovor, zúčastněné pozorování, nezúčastněné pozorování, studium osobních dokumentů, bibliografií, aj.
- analýza a interpretace dat
- **interpretace** výsledků výzkumu

Cíle výzkumu mohou být **diagnostické** (co?), **deskriptivní** (jak?), **explanační** (proč?) či **sociotechnické** (aplikace výsledků sociologických výzkumů v praxi, doporučení k zásahům do reality, např. sociální inkluze menšin).

Menšiny a jejich sociální začlenění:

- Segregace (vyčlenění)
- Asimilace (vstřebání, splynutí minority s majoritou)
- Integrace (začlenění, přijetí majoritní kultury)
- Inkluze (tolerance, souvztažnost, dvojí kulturní identita)

Aplikace sociologie / antropologie do multikulturní společnosti.

FÁZE VÝZKUMU

- PROBLÉM
- Teorie a data
- Předpoklady
- Volba metody
- Určení souboru zkoumaných osob
- Sběr dat v terénu
- Analýza dat
- Interpretace a závěry
- Praktická doporučení
- **Tady jsme skončili 25.11.2025 – denní – pokračovat budeme popisem kvalitativního výzkumu a metod zakotvené teorie na nové prezentaci, kterou studenti mají v IS.**

Terénní výzkum a jeho interpretace

- V sociálních vědách je užívána kvalitativní výzkumná metoda především v sociální a kulturní antropologii, ta tzv. etnografickou práci v terénu považuje za nejdůležitější zdroj nových znalostí o společnosti a kultuře.
- Terénní výzkum může trvat řadu měsíců, ale i let...
- Jeho cílem je získat co nejpodrobnější znalosti o zkoumaném jevu.
- Mnozí antropologové se opakovaně vrací do míst svých výzkumů po celou svou vědeckou kariéru, aby prohlubovali získané znalosti nebo aby zaznamenávali změny.

Zúčastněné pozorování

- V terénu se práce dělí na část přesně stanovenou formálními metodami, např. strukturované rozhovory, statistické vzorkování apod.
- A **zúčastněné pozorování**, které je neformální metodou, která je však základem terénní práce.
- Cílem je proniknout co nejhlouběji do sociálního a kulturního prostředí, jež je předmětem výzkumu. (skryté versus otevřené pozorování)
- Jednoduchý návod na terénní práci neexistuje.

Interpretace a analýza

- *Antropologické studie přispívají k našim srovnávacím znalostem o formách lidského života.*
- Prohlubují naše chápání obecného stavu lidstva.
- **Hodnota zúčastněného pozorování spočívá v kvalitě empirických dat, která badatel shromáždí, nikoli v počtu lidí s nimiž se v terénu spřátelí.**
- Časová náročnost – badatel by měl být v terénu tak dlouho až bude vnímat svět jako místní.
- **Porozumění – interpretace – překlad.**
-

Emický a etický přístup

- Antropolog (ani jiný sociální vědec) se nikdy nemůže stát domorodcem.
- **Emický přístup**, je ten etnografický popis, který se snaží zachytit život tak, jak jej vnímají a popisují příslušníci zkoumané společnosti.
- **Etický přístup**, je ten, který do etnografického popisu vnáší analýzu pozorovaných jevů a jejich vysvětlení badatelem. (Jako zvuk/slovo a jeho význam.)
- **Nativní hledisko je emické. Analytický pohled antropologa / sociálního vědce je etický.**
- Nikdy **nedosáhne emického popisu**, protože obvykle musíme překládat z jednoho jazyka do druhého, za druhé ústní vyprávění zaznamenáváme písemně a při písemném záznamu se smysl výroků mění a za třetí, nikdy se nemůžeme zcela ztotožnit s lidmi, o nichž píšeme.
- **Např. v antropologii je možný pouze jediný skutečně emický popis, a ten není napsán domorodci v jejich vlastním jazyce.**

Politika a sociální vědy

- Avšak má-li být sociálně vědný výzkum vůbec smysluplný, musí badatel vědět něco podstatného, co domorodci neznají. Musí operovat komparativním pojmovým aparátem k pozorované sociální realitě, přispívat svou analýzou a interpretací k rozvoji celkové sumy znalostí o sociální a kulturní rozmanitosti.
- Za analýzu získaných poznatků odpovídají chybní lidé z masa a kostí.
- Velkým problémem je také např. v antropologii či etnografii, a to včera jako dnes, politika, případně etnopolitika.

„VĚDĚNÍ JE MOC!“

- Francis Bacon (16.století)

aneb „**Všechno je jinak...**“

- Je dobré, uvědomit si, jak moc nám lidé pracující ve veřejné správě nesdělují „relevantní fakta“. Jak moc může být „**všechno jinak**“, jen proto, že uvádí fakta, která jim vyhovují, přináší prospěch, atd.
- Sir Winston Leonard Spencer-Churchill kdysi zadal svému týmu úkol: *Zjistěte, jak se zvýšila úmrtnost dětí a chci, aby byla samozřejmě vyšší v době, kdy jsem nebyl premiérem!*
- Tak se dělá politika! Ale ne sociologie / antropologie
... ale ne věda!

Sociální konstrukce reality

- Sociologie vědění přistupuje k lidské realitě jako k realitě vytvořené sociálně. „Předmětem jejího zájmu je společnost jako součást lidského světa, vytvořeného lidmi, obývaného lidmi a zpětně na lidi působícího v neustálém historickém procesu.“ Avšak „všechny společenské reality jsou nejisté. Všechny společnosti jsou jen konstrukty čelící chaosu“.
- BERGER, P. L. – LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality*. Praha: Centrum pro studium demokracie, 2001.

ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE – dohledejte v učebnici a snažte si zapamatovat.

- Pilotáž
- Vzorek či výběrový soubor
- Kvótní výběr – náhodný výběr na základě kvót odvozených ze statistik
- Případové studie
- Klasifikace / Třídění
- Znak a hodnota
- Škálování (soubor speciálních technik měření sociologických dat)
- Indikátor (položka transformovatelná do jiného kvantitativního údaje)
- Validita (platnost a hodnota výsledků vůči realitě)
- Reliabilita (odolnost výzkumného nástroje vůči chybám)

DĚKUJI VÁM ZA POZORNOST...